

Imre László

Beszélgetés dr. Fekete Károly református püspökkel

Dr. Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület új püspöke azok közé a protestáns egyházi vezetők közé tartozik, akiknek az imázsát sokféle stúdium és hajlam, tehát sokoldalúság jellemzi. Orgonaszakot is végzett, tehát profi muzsikus, de elsősorban teológus, a hittudomány professzora. Hosszabb ideig tanszékvezető és rektor, de korábban szolgált gyülekezetben is. Publikációi nem kizárólag hittudományiak, érintik az irodalom (Németh László), a filozófia (Böhm Károly), a zene (Kodály Zoltán), a pedagógia (Karácsony Sándor) témaköreit is. Mintha egy kicsit „hőse”-hez, Makkai Sándorhoz hasonlítana ebben, aki szintén (püspökség és teológiai tanársága mellett) foglalkozott irodalommal, történelemmel, de regényeket is írt, s talán még zenét is szerzett. Fekete Károly sok más egyéb mellett tudománypolitikus is, hosszú éveken át volt a Debreceni Akadémiai Bizottság (DAB) főtitkára. Minthogy erre a beszélgetésre a Debreceni Szemle kért fel bennünket, talán először hadd kérdezzem Püspök Urat ilyen irányú tapasztalatairól és elképzeléseiről.

A Debreceni Református Hittudományi Egyetemen (DRHE) két „felvonásban” (1997–2005; 2011–2014) összesen tizenegy éven át töltöttem be a rektori tiszteletet. Erre az időszakra esett a hazai felsőoktatás összes nagy átalakítása: akkreditáció, integráció, PhD-rendszer kialakítása, kreditrendszer bevezetése és a Bologna-folyamat elindítása. Segítettem az egységes Debreceni Egyetem létrejöttét, mint az Egyetemi Szövetség szenátusának alelnöke (1998–1999). Vezetői ciklusaim alatt a Hittudományi Egyetemen végbement a teológiai oktatás reformja és struktúraváltása. Bővültek a nemzetközi és hazai intézményi kapcsolatok. A DRHE bekapcsolódott az Erasmus-programba és új szakokat indítottunk. A szorosabb szakmai kapcsolatok érdekében társulási szerződést kötöttünk a Debreceni Egyetemmel. Rektorként elnöke voltam a Református Kollégium Igazgatótanácsának is. 2000 pünkösdjén megrendeztük a Református Kollégiumi Diákok Első Világtalálkozóját, 2013-ban pedig a Kollégium 475. éves jubileumát. Többször voltam a Magyar Akkreditációs Bizottság akkreditációs látogató bizottságának tagja, 2006/2007-ben hét egyházi intézmény látogatóbizottságának voltam az elnöke. Vezetői tapasztalataimat gazdagította a Doktorok Kollégiumában betöltött alelnöki tisztség (2005–2015) és az MTA DAB tudományos főtitkári feladatköre

(2005-2014). Főtitkárként számos konferencia, tudományos rendezvény és tanácskozás lebonyolításában vettem részt a DAB elnökének munkáját segítve. Tevékenységgel igyekeztem hozzájárulni a különböző tudományterületeken zajló munka harmonikus egyensúlyához. Utolsó rektori ciklusomban, 2011-től vezettem a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola integrációját. Debrecen földrajzi helyzete, történelmileg kialakult vonzaskörzete, regionális jelentősége egyházi téren is meghatározó. Az integrált Debreceni Református Hittudományi Egyetemet – a Debreceni Református Kollégium kötelékében – tudatosan és következetesen a Tiszántúli Református Egyházkerület lelki-szellemi, kulturális- és tudásközpontjává kell tennünk, hogy oktató, nevelő és tudományművelő tevékenységével a magyar reformátusság egésze és az egyetemes keresztyén anyaszentegyház legyen gazdagabb.

A püspöki hivatás és szerepkör nagy kihívás. Az volna bármely tudományos, közéleti stb. közösség élére kerülni is, ez azonban sajátos plusz problémával is együtt jár. Székfoglalójában erről azt mondta: „Az egyházban vannak ugyan különböző tisztségek, de ezek nem uralkodásra adottak, hanem szolgálatra... A barmeni hittétel nem a vezetés elvét magát veti el, hanem a különleges uralmi jogkörrel felruházott vezetők élre kerülésétől óv.” Ez a kikezdhethetetlen alapelv mit jelent a gyakorlatban?

Ez az alapelv az egyházvezetés és minden egyházi tisztség mellérendelt viszonyának bibliai értelmezéséről szól. Uralkodás helyett szolgálat, hierarchikus lépcsőzetesség helyett a másokért és az egymásért való lét a feladatunk. Ezek végrehajtásában felértékelődnek a testületi döntések, a személyes keresztyén felelősségvállalás és a gyülekezeti autonómia tiszteletben tartása. Törvényszerűen léket kap az egyház hajója, ha torzul az egyházban a belső hatalomgyakorlás. Az egyetemes papság tanítását valló protestáns egyházakban is produkálhat kiábrándító jelenségeket a klerikalizálódás és a hierarchizálódás. Meggyőződésem, hogy a gyülekezeti „team”-munkáé a jövő útja, ahol a közös munkamegosztáson alapuló kollegiális gyülekezetvezetést gyakorolják. Krisztus mindenre kiterjedő, totális igénye kizár minden emberi totalitarizmust. A jövő útját a gyülekezeti munkamegosztáson alapuló, kollegiális gyülekezetvezetésben látom. Az egy-személyes, minden-es-lelkész vezette gyülekezettől a több szolgálattevős, és a szolgálatot többféle módon végzők közössége felé kell elmozdulnia gyülekezetünknek.

Publikációi során végigtekintve szembetűnő, hogy visszatérően foglalkoztatja az igehirdetés és a kor kapcsolata. Székfoglalójában idézi Albrecht Grözingert: „A posztmodernben az emberek a lelkészben nem a nagy kommunikátort keresik, hanem a bibliai keresztyén tradíció interpretálóját a min-

denkori élethelyzet kontextusában.” Mit jelent ez a ma református lelkipásztora számára?

Magam is sokszor bosszankodok, amikor az igehirdetés kitapinthatatlan struktúrájú, formátlan masszaként szétfolyó szózuhatag, amelyben hol archaizálásba, hol modernkedő lezserségbe csap át az igehirdető. Ráadásul az életidegen mondanivaló elszáll a gyülekezeti tagok feje fölött. Az igehirdetőnek részévé kell válnia a hallgatóság élethelyzetének, bele kell helyezkednie problémáikba, gondjaikba, együtt kell rezdülnie korával. Hallgatóinak kísértései, kétségei, lázadásai, közönyössége és félreértései őt magát is meg kell, hogy terheljék. Minél kevésbé érzékeny az igehirdető arra a közegre, amiben a prédikációja elhangzik, annál pontatlanabb, célja-vesztettebb és érthetlenebb a bizonyágtétele. A Biblia eredeti mondandója és üzenete mindig emberközeli, valóság-hú és életközeli volt. A rest igehirdető azonban el tudja távolítani, el tudja homályosítani és életidegenné tudja tenni az üzenetet. Sokat kell még tennünk annak érdekében, hogy felfrissüljön meglankadt igehirdetésünk, és kapjon szárnyat a Lélektől ihletett és vezetett, fantáziadús mai igehirdetés, amely életes, Biblia-hú, nyelvileg közérthető és felemelően szép.

Miben más püspöknek lenni Debrecenben, mint Budapesten vagy Miskolcon?

Óriási megtiszteltetés, de nagy a vele járó felelősség is. A Tiszántúli Református Egyházkerület az egész Kárpát-medence reformátusainak életében meghatározó szerepet játszik, és nem csupán területi nagyságát illetően, vagy a történelmi örökségét tekintve. A tiszántúli reformátusság lelki-szellemi, anyagi-fizikai kondíciója meghatározó a magyar reformátusság egésze szempontjából. A Tiszántúl egészének őrállói felelőssége van a zsinati és országos ügyekben éppúgy, mint Kárpát-medencei szinten és a reformátusok világközösségében. Az egységes magyar reformátusság 2009. május 22-én Debrecenben kinyilvánított szándékától közös élményünk, hogy egyházunk erőszakkal szétszakított szervezeti egysége fokozatosan, türelmes odafigyeléssel, a testvérfelekezeteket nem bántva, az etnikai feszültségeket figyelembe véve formálódik. A kölcsönös teherhordozás áldásai, az egység bizonyosságai is táplálják önazonosságunk forrásait. Egységünk nem uniformizálás, hanem értékmegosztás és tanulás egymástól. Debrecen és a Tiszántúl reformátussága motorja ennek a folyamatnak.

Püspök Úr a Zsinat alelnöke is. Milyen főbb lehetőségeket és feladatokat lát a magyar kálvinizmus előtt a 21. század elején, amikor egy pápát is visszavonulásra készített a „reménytelenség”? Oly nehéznek látják a keresztyénség helyzetét?

A sokféle feladatból csak néhányat említenék. Gyülekezeteink lelki-szellemi, munkatársi és anyagi megerősítése igen összetett feladatot jelent majd. A törté-

nelmi egyházak tagjai között fenyeget a gyülekezeti tagok identitás krízise. Elodázhatatlan feladatunk a gyülekezeti felnőttképzés szisztematikus megszervezése, hogy a keresztyén hit alapelemei sokak tudatába és életfolytatásába tudatosabban beépüljenek. Kevés már csupán megállapítani, hogy református öntudatunk meggyengült. A hitvallásos megújulás nem felekezeti kérdés, hanem a keresztyénség fennmaradásáért szükséges életkérdés. Szervezetten kell odafigyelnünk az egyházi intézmények alkalmazottaira, valamint a lelkipásztorokra és családtagjainkra, egy egészségfejlesztő és pasztorációs program beindításával, mégpedig prevenció hangsúllyal. Folyamatos feladatot adnak műemlék templomaink, amelyeknek a megújítása, restaurálása minden esetben meghaladja gyülekezeti közösségeink anyagi erejét. Ugyancsak az épületeinkkel kapcsolatosan azok a kérdések, hogy a hatalmas méretű templomok mellett hogyan lehet otthonos, csoportfoglalkozásokra alkalmas, gyülekezetépítést lehetővé tevő infrastruktúrát kialakítani, majd fenntartani.

Megint csak egyik cikkének a címéből indulok ki: „Református istentiszteleteink hiányosságai és azok pótlása.” Mit érez legsürgetőbbnek ezen a téren?

A rendszerváltás óta eltelt 25 évben „kifutott” egy olyan generáció, amely még rendelkezett istentiszteleti hagyományélménnyel, az új nemzedék megjelenésével azonban ezek elhalványodtak. A magától értetődő ismereteket, tevékenységeket, amiket az egyház elvárna a híveitől, már nem tudják magukkal hozni, ezért újra kell tanítanunk, hogy mi a református istentisztelet, logikája, összefüggésrendszere és mi a szép, az átélhető benne. A liturgiai megújulásnak tehát kettős iránya van. Elindult egy teológiai-tudományos alapú átdolgozás és előtünk áll egy gyülekezetnevelési folyamat beindítása. Mindkettő ugyanazt a célt szolgálja, hogy újítsuk meg istentiszteleti életünket. Célkitűzésünk az, hogy a liturgikus megújulás ne megkötő, kizáró, hanem felszabadító istentiszteleti miliőt formáljon. Nem kényszeríteni ott, ahol a szerteágazóbb liturgia szellemi, tárgyi, adottságbeli feltételei hiányosak, de nem gúzsba kötni ott, ahol a gyülekezetben sokféle feltétel adott a sokrétűbb, gazdagabb elemeket tartalmazó istentisztelet ünnepléséhez. A mérce ne a minimalizálás legyen, hanem a sokszínű, tartalmas istentiszteleti életre ösztönzés. Elodázhatatlanul meg kell találnunk a kötött és a szabad liturgiai elemek közötti egyensúlyt. A jelenlegi református istentisztelet ki van szolgáltatva a lelkipásztor diszponáltságának, illetve indiszponáltságának. Csak ennek a tényezőnek nem szabad kitenni a gyülekezetet. Isten és ember találkozásának kerete az istentisztelet. A mennyei istentiszteletbe való bekapcsolódás földi módja, rendje és helyszíne nem lehet akármilyen! Isten igényességéről semmilyen körülmények között nem feledkezhünk el!

Az ún. szocialista korszakban azért volt nagy tekintélye a legtöbb falusi református lelkésznek a nagy közösség, sőt a plébános, de a tanácselnök szemében is, mert általában több gyermeket nevelő, sokat dolgozó, segítőkész,

önzetlen embernek ismerték. Mi lett, mi lesz ebből az „elnyomott” egyház iránti szimpátiából ma és holnap?

Van, ahol újratermelődik a lelkész-elődök tisztességéből a szimpátia, és van, ahol újra ki kell vívni a szimpátiát. Változatos helyzetek vannak. Van, ahol a gyülekezet pályázik, közéleti tényező, intézmény-fenntartó, mert óvodát, iskolát, öregotthont, támogató szolgálatot, karitatív munkát végez és munkahelyteremtő. Ezzel színvonalasan és keresztyén elkötelezettséggel sokakon segít, ugyanakkor ezzel a tevékenységével – helyben vagy szűkebb régiójában – mások érdekeit és érdekeltségeit sértheti meg, olyanokét, akik már nem nézik ezt jó szemmel. Olyan helyzet is akad, amikor a szerepvállalástól tartózkodás, a passzivitás miatt éri kritika a lelképásztort vagy a helyi gyülekezetet. Nem tudom, mennyi időnek kell még eltelnie, hogy az elmúlt évtizedek „elnyomott”, beszorítottságra ítélt egyházképe, megtúrtsága, szerepfosztottsága után kialakuljon az az állapot, és hozzáállás, amely szerint a világ legtermészetesebb jelensége, hogy az egyház él, templomon kívül is tud használni szélesebb körökben és egyház mivoltának magától értetődő következménye, hogy mindenben érdekelt, ami az embert és az emberiséget érinti. Nem kíván az egyház előjogokat, de nem is hagyja szó nélkül a negatív diszkriminációt és megbélyegzést.

Ha majd püspökként lelkésszé szentelendő teológusoknak mond útra bocsátó szavakat, mitől óvja őket leginkább?

Ápolják folyamatosan lelki-spirituális egészségüket a Szentírás folyamatos tanulmányozásával. Tartsák szinten teológiai gondolkodásuk frissességét. Ne igazodjanak kritikátlanul a világhoz, de éljenek az Isten-teremtette világ minden ajándékával és tudjanak benne gyönyörködni. Ne dőljenek be az átpolitizált közéletnek, hogy hasznára tudjanak lenni minél több embertársuknak. Keressék és találják meg életre szólóan házastársukat, és referencia-embereiket a barátaikban, hogy idejekorán ki ne égjenek vagy koravénként meg ne szomorodjanak.

Közismert és mindenki által méltányolt a keresztyén felekezetek közötti közélet. Milyen tervei vannak ebben a vonatkozásban?

Alapvetően ökumenikus szemléletű vagyok, ebben Édesapám szép példát adott számomra. A Lentiben eltöltött másfél éves sorkatonai szolgálat tovább erősítette ezt. Egymás meggyőződésének kölcsönös tiszteletben tartásával minden jó ügyben partnere vagyok és maradok más felekezetű testvéreimnek. Elítélek minden „szatyorból halászást”, azaz azt, amikor már keresztyénné lett híveinket egymástól csábítgatjuk. Szekularizált világunk hit nélkül élő tagjai és névleges-formális reformátusaink sokasága között éppen elég feladatunk van, hogy Krisztus-közelbe hívjuk őket. Ördögi csapda beleesni az erőinket leszívó és megbecsültségünket aláásó felekezeti háborúskodásokba is. Ezek keresztyén küldeté-

sünk betöltésétől vonnak el bennünket. A keresztyénséget ezer veszély fenyegeti, ezek közül az egyik jelentősebb a muszlimok beáramlása. A keresztyénség elcsúszása vagy gyengesége azonban nem ezzel a folyamattal indult, hanem a szekularizációval, a hitvesztéssel, ami már korábban bekövetkezett. Számunkra ennek felrázó hatásúnak kell lennie, hogy azt az öntudatot, ami még megvan, úgy erősítsük meg, hogy a hitünket nem adjuk föl. Meg kellene becsülnünk azt a hittartalmat, amit a keresztyénség adott Európának, ez az egyetlen esély, hogy meg tudjunk itt maradni. Bízom abban, hogy a gyökerek, amelyek eddig bennünket magyar keresztyéneket megtartottak, azok olyan mélyen vannak, hogy nem morzsolnak fel bennünket. Nekünk a keresztyén hittudatot kell megerősíteni keresztyénségünk megőrzéséért.

A magas pozíciót – bizonyára – sokan irigylük, pedig nem mindig irigylésre méltó. Látszólag sokan segítik, tisztelik, szeretik, a valóságban olyan döntésekre kényszerülhet, amelyek sokakat szembefordítanak vele. Püspök urat elég régóta ismerem, tapasztaltam és tapasztalom: sokan szeretik, sokan méltányolják tehetségét és tisztességét, de akadhatnak majd nehéz konfliktusok is. Minden bizonnyal ezekkel is számat vetett, hiszen humánus, tapintatos és következetes konfliktuskezelőként ismerik.

A nehéz döntések előtt, az elő-előforduló „nem”-ek kimondásakor az ad erőt, hogy tudom: az Isten ügye elé nem tolazkodhat semmi. Mivel vannak magasabb szempontok, ezért vannak dolgok, amiket nem tehetek meg és vannak dolgok, amiket feltétlenül meg kell tennem.

A kecsegtető helyzetek nagy részénél kiderül, hogy azok inkább kísértések a számomra. Magamnak kell felidézniem a leckét: az „én már ezt is *megtehetem*” elgondolásból fakadt megoldásnál kiderült már, hogy az fennhéjázó és bomlasztó volt, a korrumpálódás melegágya lett, belső válság előidézője. Ezért következetesen ragaszkodnom kell a „*mi nem tehetjük meg*” magatartásformájához. Nem szabad, hogy legyűrjön az a gondolat, hogy én már annyira bennfentes és egyházas vagyok, hogy engem már az Isten sem kérhet számon. Igenis romlás történik ott az egyházban, ahol elhisszük, hogy el lehet követni úgy valamit, hogy arra sohasem derül fény, el lehet venni valamit, amit soha senki nem tud meg, s elárulhatom úgy az Isten ügyét, hogy azért senki nem von kérdőre soha. Ez az a hallatlan csapda, ami újra és újra megkörnyékezi a történelmi egyház tagjait. A bennfenteség egyik véglete az, amikor az egyházon belül a hitvallás helyzete a politika-csinálás eszközzé válik, a másik, amikor a világban tör fel az az indulat, hogy a politika-csinálás közepette elsöpörje a hitet. Ez a két hamiság sokakat tett már áldozattá mindkét oldalon.